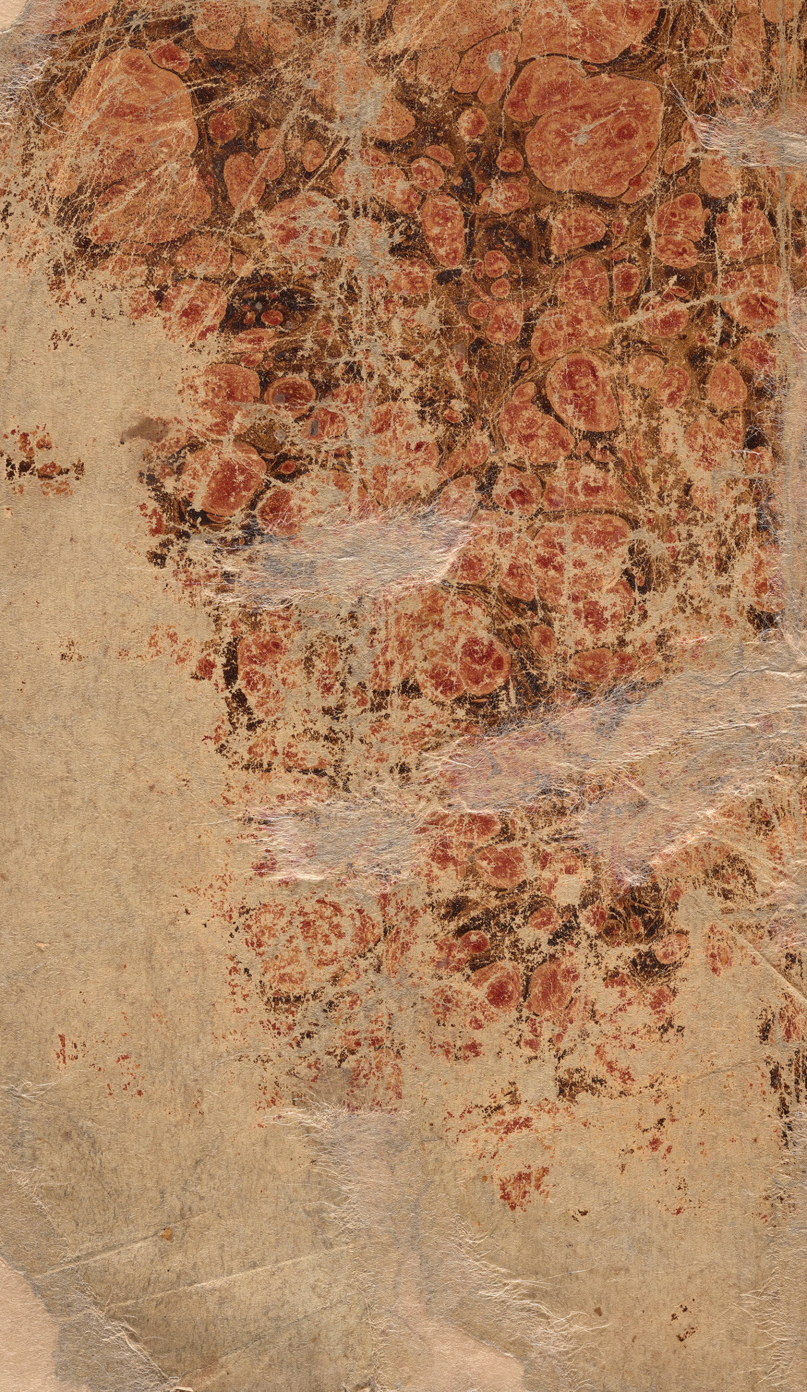

[illegible]

[illegible]

עמק שושנים

זרוע

בצמחים שונים, להסיר ולעקר חרולים
וקמשונים, משרשים סבכי ההוחים
וצנינים, המחבלים בכרם חמד גפנים, פרחם הניצו
להצהיל פנים ריחם יעלו לניחוח הגאונים,
ותנו כבוד לאל אונים, ומשכרתכם
כפולה עשרת מונים׃

מן הזורע צדקה

מנחם מענדל ראָזענטהאַל,

מילידי זבאראף במדינת הגר

מחברת ראשונה׃

פראג, ובאלהי אדלג שי״ר לפ״ק׃

Rosenthal.

In
welchem auch andere Blumen ausgesäet sind, und welche den Abstand zeigen, gegen jene Dornen und Disteln auf unfruchtbarer Haide von Neuerungssüchtler gepflegt um unsere heilige Tradition und ihre große Lehrer zu verwunden.

Von

Emanuel Rosenthal

aus

Sborob in Ungarn.

Ofen,

gedruckt in der kön. ungr. Universitäts-Buchdruckerey

1839.

שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו (תהלים נ״ה כ״ב).

פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו (תהלים קי״א ט׳).

ברוך הנותן לנו תורת אמת
וצדיק באמונתו יח"י תחת השמש
לא אחשוך מהגיד דברי אמת
מה שראיתי וידעתי מהיום ומאמש׳

* * *

זה תחלת דברי
בעזרת קוני וצורי׳

מדינת הגר היא ארץ מולדתי בעיר זבאראף היי מושב בית אבותי מיום שעמדתי על דעתי, דברי הורי ומורי ומצותם ומוסרם באזני שמעתי בגל קודש חמדתי וישבתי, בית ועד של חכמי אמיתי, בתורת משה*) עתים קבעתי, מפיו תורת אמת למדתי, ומשם לעיר גדולה הלכתי, בעיר לדק פראג הבירה חכמים ונבונים מצאתי, וכראותי בראשם ראב"ד הגאון מהרש"ל קוידערס זצ"ל שמחתי, אהלי יושבת פראג כי גדול בקרבך קראתי כי במעלליו בתורה וביראת ה' מצאתי חדותי, ובעצתו בגל קרתו אהלי נטעתי בתורתו ובמדותיו אזה נפשי להעריך נתיבתי, והוא חנני בכל מפתו אכלתי וע"פ דבורו די מחסורי מטובי**) אנשי חסד קבלתי, ובאין מלינתו בעיני פנות עם ת"ל חן מצאתי.

---

*) הוא אמו רשכב"ה מו"ה משה סופר אב"ד דק"ק פרעסבורג זצ"ל.
**) ובפרט מהקצין הנכבד המפורסם מו"ה ליב ירושלמי׳

ולעדות נאמנה אציגה הינה מה שהעיד עלי במכתב קדישו ה"ה אדמ"ו הגאון מהרש"ל קוידערס זצ"ל ראב"ד דק"ק פראג בעל המחבר תשובת עולת שמואל ואהבת אמת׃

בע"ה ׃

אמת יהגה חכי מדבר שקר ארחיק לכן תעטים דברי להלל ולשבח את אשר לא ידעתי ואך את הדבר אשר נודע לי אותו אשמור לדבר ע"כ לא אחשוך את שפתי מלתן תלילתי למכ"ד הנ"ל הב"ח המופלא המופלג מו"ה מענדל ראזענטהאל מק"ק זבאראף במדינת הגר המתגורר פה כחצי שנה ותורתו אומנתו דברי תורה סגורים בפיו והוא בקי בש"ס ופוסקים וידיו רב לו בפלפול ובסברא אך עיקר חסר לו כי אם אין קמח אין תורה אין לו אלא לחם צר ומים לחץ וגם זה אין לו די סיפוקו ע"כ חין תלילת פני אחי וידודי רודפי צדקה וחסד ומחזיקי תורה לתומכו ולסעדו כפי מסת ידו ונדבת לבבו ושכרו אתו ופעולתו לפני עץ חיים היא למחזיקים בתורה, כה דברי המדבר בצדקה לכבוד התורה ולומדי׳ הכותב׃

פ"פ יום ה׳ כ"ז שבט תקנ"ח לפ"ק.

שמואל ליב קוידערס רב"ד פה בק"ק פראג׃

וגם משה בהסכמה עלה ה"ה איש משה נבון מאר בבל חכמה ומדע נודע בשערים בחבוריו המופלאים מפורסם במעלות ובמדות שלשלת היוחסין מו"ה משה לאנדויא נשיא הלוים פו"מ לקהל עדת ישורון פראג יע"א׳

Obige Empfehlung des würdigen ersten Oberjuristen und Religions-Vorstehers Herrn Kauder bedarf wohl keines weitern Nachdruckes, um einem jungen Manne, der Frömmigkeit mit so vielseitigen rabbinischen Kenntnissen verbindet, und dessen Streben dahin geht sich auch weltliche Wissenschaften anzueignen, eine entsprechende zeitweilige Unterstützung angedeihen zu lassen.

Prag, den 22. Februar 1838.

Mi. Landau.

אחר הדברים האלה נתבקש מהרש"ל זצ"ל למעלה ועליונים בקשו את רבי אוי כי פנה היום ובא השמש עולם חשך בעדינו הוא הלך בשם טוב למנוחה נכונה ומנוחתו כבוד במעונה אלקי קדם אשרי שלו ככה, זכר צדיק לברכה׃

ועתה הייתי מהלך בין העומדים האלה על התורה ועל העבודה כי עוד נטעי שעשועים בקרי נאמנה פראג יע"א ולא אלמן ישראל ובינותי בספרים וראיתי חבור ענבים בשם כרם חמד (מוסב שם הראוי לו קרם חמט כי כמו שיקרם עור על השרץ חמט וכאשר יגדל השרץ בתוכו כן ירחיב הקליפה וכשרחש החמט בביתו נראה מבחוץ כן אנשים האהבים שוא, ומדוחים צפונים בקרבם, וכעת הזאת נגלה לעין כל ע"ד משחז"ל (אבות פ"ד מ"ה) המחלל ש"ש בסתר נפרעין ממנו בגלוי) ובו גפנים מגפן סדום סביביו נשערה מאד בקמשונים וחרולים והנוטעים לא נטרו מכלאים בכרם, והנה אזרתי מתני להסיר המכשול מארח מישור ולסקל המסילה בנתיבות יושר כי העיר ה' את רוחי לקנא את קנאתו מעל הדוברים על צדיק עתק כי חכמים הם בעיניהם וגם בהם רועים המתעים עדרי צאן קדשים, והמכשלה הזאת תחת ידיהם ועליהם נאמר כרובם כן חטאו לי כבודם בקלון אמיר (הושע ד') ודחז"ל במדרש רבה ס' דברים פרשה ב' מהו כרובם אמר ר' שמואל בר נחמני שכל מה שהגדולים עושין הדור עושין כ"ו מי גרם לכל הדור לחטוא הנשיא שחטא תחלה א"ר שמלאי כתיב (הושע ב') כי זנתה אמם הובישה הורתם שהן מביישין דבריהם בפני עם הארץ ע"כ לכן קמתי אני לפקוח עינים עורות, כי גדולים חכמי זמנינו בעיניהם רואות כי שתי בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ רק לא יקרו בעיניהם ע"כ לא אבו להשיב על אמריהם דבר, ואל תשובוני מי שמך לאיש לבדוק ולחקור אחר אנשים האלה כי הם ישבו על כסא הרבנות כמו שאמרו חז"ל (קידושין ע"י ע"א) אין בודקין למעלה מן הדוכן וכל שכן מי שהוחזקו אבותיו אשיב לשואלי דבר משחז"ל (פסחים ג' ע"ב) אם נמצא בו שמץ פסול בודקין אחריו וכמו שפירש"י שם הי' גסי רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש ע"כ ומצינו כזאת (בקידושין ע' ע"ב) אמר ר' יהודא אמר שמואל ארבע מאות עבדים וא"ל ארבעת אלפים הי' לפשחור בן אימר וכלם נטמעו בכהונה וכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם ע"כ ויתירה ע"ז מ"ש (במנחות י"ח ע"ב) עבודה המסורה לבני אהרן

כהן שאינו מודה בכלל אין לו חלק בכהונה וכ' התוס' שם משמע אפילו ת"ח אלא שהוא רשע ע"כ כי בזה נפרדה חכמת אל (והיא התורה הקדושה שבכתב ושבע"פ) משאר חכמות שבאלה במקום שהגיעו בו לתכלית ידיעת החכמה שם יעמדו ולא נשו רגלם ללכת בהם אל ארחות חיים אמיתי, יען שבדרך הזה נחמדו למטה בעיני כל אום ולשון אשר לא דברו באמרי"ה אמרות טהורות, כ"א להחיות את נפשם בחיי הארצו חכמים האלה אף שהטיבו להם בעולם בחייהם תחת השמש חכמים הם להרע להם באחריתם כמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות בסנהדרין ריש פ' חלק יש להצטער לסכלותם לפי שהם מכבדין ומנשאין החכמים כפי דעתם והם משפילים אותם בתכלית השפלות והם אינם מבינין זה וחי השם יתברך כי הכת הזה מאבדין הדרת התורה ומפילים זהרה ומשימים הי' בהיפוך המכוון בה לפי שהשי' אמר בתורה התמימה אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והכת הזאת מספרים משפטי דברי חז"ל שכשומעין אותו שאר האומות אמרי רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה ע"ש, כי מה טוב דברי השר הגדול ז"ל ובתורתנו הקדושה לא הלימוד עיקר כ"א המעשה, כמ"ש ושמרתם ועשיתם כי הלימוד בלא מעשה נכונה כגוף בלא נשמה כמו שהאריכו כל המחקרים וגם הכת הנ"ל לא נתנו לבם על הודעות הנביא מה"ה שאמר תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (במדבר כ"ג) כי שפתותיהם דובבות בקבר פתוח גרונם ולשונם יחליקון לדבר נגד דברי חז"ל כל זה ראיתי מתוך החבור מה שהובא בספר כרם חמד ח"א מכתב כ"ג בשם החתום באותיות שי"ר אף שמלאתי בו דברים מתוקים מדבש ונפת צופים ממלאכי צבאות כגון הרמב"ם והראב"ע והגאון מר"י א י ב ש י ץ ז"ל וכדומה להם רק בתוך בני אלקים האלה בא גם השטן להתיצב נגד ה' ונגד משיחו לכן הציקתני רוחי לדבר נגדו בתוכחות מגולה ובראיות ברורות שמעו חכמים מלי ונבונים האזינו לי:

המכתב הנ"ל בשם עמק עכור אכנה ע"ש שהעכיר בני מאמינים בתורתנו הקדושה ובדחז"ל ואציג נגדו עמק שושנים ובו מה שיש להשיב עליו בעזה"ת לנתוש ולנתוץ ולעקור כל אשיותיו וכדומה לי שטעות סופרים פרו ורבו בינו לבין גילי' כי הם למדו הג"מ כמו שקורא אגרת שנכתב בלשון קל להבין לנשים וקטנים לא כן הש"ס ופוסקים כי הם נכתבו בלשון צח (כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לחבורו) וצריך עיון והבא לטהר מסייעין לו מן השמים

ותראה הקורא הנעים איך טעה הכותב המכתב הז״ל בפשט הג״ת וכמה פעמים לא ידע המקומות שנמצא בש״ס ובירושלמי שנראה להיפוך] לדבריו , וכוונתי בזה אולי אם יראה הכותב הנ״ל כזאת יתן תודה לה׳ ויהי הע״ע לפתח תקוה ויחנני ויאמר מלא כפר שלא לחול עליו קללת הנביא כמ״ש בעכן (יהושע ז׳) וה׳ עוז לעמו יתן יברכנו בשלום·

ריח שושנים·

ועתה אחלה לדבר ולגלה דברי האומר שתלמוד בבלי רחוק מן הדרך הלימוד הישר הוא ואבוא בזה לפי בע״ה מאמר בש״ס בקידושין דף ל׳ ע״א א״ר ספרא לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה ושליש בג״ת וכו׳ ע״כ·

(מקרא) כפי הנראה לדעת נקרא תורה שבכתב מקרא פ״ש שיכול לקרות שתוך הכתב כי מותר הי׳ וגם מצוה לכתוב התנ״ך ודבר זה מועיל לזכרון כמ״ש כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע , והראי׳ מתוך הספר לבד ג״כ מועיל בענין זה כי אותיות מחכימות לכן אחז״ל הרהור כדבור דמי אפשר דהיינו בראי׳ מתוך הכתב·

(משנה) במלכים ב׳ כ״ב והיא יושבת (חולדה הנביאה) בירושלים במשנה — הג״ה זר״ע ברש״י שם פי׳ במשנה היתה לומדת התורה שבע״פ לזקנים שבדור והיא היא המשנה ע״כ ותרגומו לפ״ז (לעהרשוהלע) מן שנו החכמים א״כ ד״ת שלומד רב לתלמוד ואדם שמוסר דבר הלכה ששמע מפי רבו לחברו נקרא משנה ע״ש ושננתם לבניך וכמ״ש בעירובין דף נ״ד ע״ב ת״ר כיצד סדר המשנה (ופירש״י כיצד למדו ישראל תורה שבע״פ) ודבר זה מועיל לזכרון אבל תורה שבע״פ שלא הי׳ מותר מאז לכתוב כי הדבר שמוציא אדם לבטא בשפתים כמונח בקופסא דמי א״כ שלא לשכח מהר כמ״ש בעירובין דף נ״ד ע״א תלמוד אחד הי׳ לר״א שהי׳ שונה בלחש לאחר ג׳ שנים שכח תלמודו וכ״כ הר״מ בפ״ג מהל׳ ת״ת ה׳ י״ב·

(גמרא) ע"ש הפסק והשלמה כמו נמנו וגמרו וכן גמר דין יען שבג"ת נפסק הדין אחר ששנה המשנה ובררו מתוך דברי התנאים והאמוראים קדמאי ובתראי מה שיש לקיים לשעה ולדורות כי אין למדין הלכה מן המשנה ואף דברים הרבה שלא מצאו במשנה המתיקו סוד בשכלם ע"י פלפולם כמ"ש בגמ' תמורה דף ט"ז ע"א א"ר יהודה א"ר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה אמר ר' אבהו, אעפ"י כן החזירו עתניאל בן קנז מתוך פלפולו ע"ש ודרך הפלפול שיהא לתוצא דעת תמצא ע"י שימוש ת"ח כמ"ש בברכות דף מ"ז ע"ב אחרים אמרו אפילו קרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי זה ע"ה פירש"י ולא שמש ת"ח היא סגמ' התלוי' בסברא שהיו נותנים לדברי משנה טעם והי' מתאספים יחד ועוסקים בכך והיא דוגמת הגמ' שסדרו האמוראים ע"כ משום הפלפול העלה דבר שנשתכח מעולם כש"כ שמועיל לזכרון בחידוד השכל האמת וחוט המשולש כאלה לא במהרה ינתק ודברים האלה מובנים בדברי ר' ספרא לקיים מה שנאמר ודברי וכו' לא ותושו מפיך וכו' עד עולם.

(תלמוד) ומ"ש בש"ם שהג"ת בשם תלמוד מכונה הוא עד"ז לפי שלמדין חז"ל הרבה מקומות בש"ס ע"ד הגיון בשלש עשרה מדות כמ"ש בברייתא דרי ישמעאל ודבר זה נמסר רק לחכמים ולא לנביאים כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לפיי המשניות מסי זרעים וז"ל שאין תורה נתונה אחרי הנביא הראשון ואין להוסיף ואין לגרוע כמו שנאמר (דברים ל') לא בשמים היא ולא הרשני הקב"ה ללמוד מן הנבואים אלא מן החכמים אנשי הסברות והדעות לא אמרו ובאת אל הנביא אשר יהי' בימים ההם אלא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט (שם י"ז) וכבר הפליגו החכמים לדבר בענין זה והיא האמת וכו' וכשהשלים ר' אשי לחבר חבור התלמוד על מה שהוא עליו הי' הפלגת חבורו ועוצם תועלתו לעד נאמר עליו די רוח אלהין קדישין בי' וכו' וכן עשו חכמי ארץ ישראל מה שעשה ר"א כתבו התלמוד ירושלמי (בבלי וירושלמ') והמחברו הוא ר' יוחנן וכו' עכ"ל ובהקדמה לחבורו היד החזקה כ' רבינא ור"א הם סוף חכמי הגמרא ור"א הוא שחבר הגמ' הבבלית בארץ שנער אחר שחיבר ר' יוחנן הג"ת ורושלמית בכמו מאה שנה וכו' עכ"ל הטהור וראיתי בהקדמה לרי"ף ח"א רבינא ור"א סוף הוראוי כמשה וכרבי הם שקולים נזרי המשכילים ובקבוץ החכמים בשני מהודרים ובררו הפסולת מתוך האוכלים זה הים הגדול ורחב ידים שלמוד בבלי וכו' ע"כ·

(הרי"ף) אבל אנחנו חייבין ללכת אחרי התלמוד בבלי כמ"ש הרי"ף שלהי עירובין א"ל אביי מאן שרי לך ואנן לא ס"ל הכי דכיון דסוגין דג"מ דולן להיתר לא איכפת לן במאי דאסרי בג"מ דבני מערבא דעל ג"מ דידן סמכינן דבתרא הוא ואינהו הוי בקיאי בג"מ דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני.

(הרמב"ם) מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרי להו אינהו עכ"ל וכ"כ הר"מ בהקדמה הנ"ל כל הדברים שבג"מ הבבלי חייבין כל ישראל ללכת

(הרא"ה) בשם ע"כ והרא"בהקדמה לספר החינוך כתב וז"ל והפירוש האמת היא הפירוש בתלמוד בבלי והירושלמי וכוי והבבלי הוא יותר ארוך ומבואר ועלי' אנו סומכים יותר וכו' עכ"ל ובמבוא התלמוד קיצר כללי הגמ' הביא בשם המגדול עוז הסכימו הראשונים לסמוך על הבבלי לפי שרבינא ור"א שסידרו הבבלי היו יודעים ורגילים בירושלמי ואלו היו מקבלים שכן הלכה היו קובעים אותה בבבלי ע"כ.

אתה הראת פרח משושנים אשר זרעתי וריחם שיעלה לניחוח נכונים אוה נפשי, ולא למעני על גב חרש ותכתב עמל חרשי רק מסלה לעמק שושנים בגבול עמק עכור במעדר עדרתי.

למנצח על שושנים ממעמקים קראתיך
משלת בעליונים ובתחתונים שלטך ׳

* * *

יצקת רוח באדם נפש משכלת
תפר רע מלבו תעביר אולת
תסקל מסילות האושר תפעל צדק
היא תלחום על התשוקה תהרוג כעש
תתעב כל עול ומישרים תעש
שושנים תקטף אף גם תהתם חדק ׳

אשים נפשי בכפי
ולא ידי לפי
ואוציא חרבי מתער
להרחיק הזדון משערי

* * *

ידידי אוהבי אמת שחרו
אם אמת אתי בקרו
ראו גזעי חבצלתי חנטו
ובאו בעמקי משושני לקטו
אם יעלה לריח ניחוחכם
ישמח לב הצעיר עבדכם.

מנחם מענדל ראזענטהאל,
בן החכם המפורסם מוה' צבי ז"ל
דמתקרי בפי כל ר' הירש דעמבאפצער'

עמק עכור.

(1) ונסיעת ר' זירא ותלמידיו ר' ירמיה היתה יותר מפני השקם ללמוד ישר שכבר הרהיקו בבבל מן הדרך והרבו מאד בהויות דאביי ורבא על דרך

עמק שושנים.

1) התחיל מכתבו בשנותו את טעמו על נסיעת ר"ז ור"י דידוע לכל שכל נסיעת חז"ל לא"י ה"י מפני שאויר של א"י מחכים כמ"ש בכמה מקומות בש"ס וגם עם כל המקומות בש"ס הנ"ל

פלפול חדש (2) וביהוד בישיבת פומבדיתא החלו בפלפול מחודש ונקראו חריפי דפומבדיתא (3) (סנהדרין י"ז וכו' ובב"ז קללם ר' יוחנן (קידושין ל"ט א') ורב

עמק שושנים

שנשה רגלו לדרוש בהם דחז"ל הם מתנגדים באמת לתלמוד בבלי כלדבריו למה לו לר"א להביאם בחבורו ש"ס בבלי וכי שייך למשכיל להביא דבר שיותר דבריו א"ו האוער כן (שר"א סותר א"ע) לא זכה לראות באורו.

2) וכי זה חדש תחת השמש הוא והלא מאז שנתוועדו יחדיו חכמי תלמוד בבלי וירושלמי חקרו אחר מוצא הדבר להבין דברי חכמים וחידותם ע"י משא ומתן בדברי הלכה כמ"ש בעל תהילת חכמה פ"א מש"ג כלל ד' וז"ל ולשון הויא הוא סוגית התלמוד ומשא ומתן בדברי המשנה כדאמרינן בעלמא הוויות דאביי ורבא והוינן בה הוי בה ר' יוחנן ע"כ והם חדש מן הישן הוציאו בדרך האמת והישר ע"י פלפול והסכימו אח"כ מאי הוי עלה לגמר הדין שיעמדו דבריהם לעד ולא כמו שבדה הכותב הנ"ל דברים מלבו אשר לא כנים הם ולהפריד בין האחים האלה הם תלמוד בבלי וירושלמי וכי לא ידע שר"א מרא דארעא ישראל עוקר הרים הי' ועליו קרי ר' יוחנן המחבר תלמוד ירושלמי (ביבמות דף ע"ב ע"ב) ראיתי לבן פדת יושב ודורש כמשה מפי הגבורה מזה נראה שגם בני מערבא אוהבים את הפלפול ע"ד החכמה והא דשלחו לתמן (בסוף הוריות) איזה מהם קודם רב יוסף סיני או רבה עוקר הרים ושלחו להו סיני עדיף, ומסקינן בסנהדרין י"ז ע"ב דשלחו מתם היינו ר' אליעזר דהוי מרא דארעא דישראל י"ל כמ"ש הגאון ר"ב ר"ב בהורה גבר דאולי ר' אליעזר דשלחו מתם דסיני עדיף כי לא רצה לאחזיק טיבותא לנפשי' להיותו עוקר הרים שלא יאמרו לכבוד עצמו הוא דורש ולכך לא חשש ר' יוסף להכרעתו ולא קבל עליו ע"ש שהאריך בדברים הנעימים ולהחזיק דברינו שלימוד של אביי ורבא הי' ע"ד האמת מצינו בהד"י שם בהוריות אביי ורבה ור' זירא ורבה בר מתנה הוו יתבו והוו צריכי רישא אמר כל דאמר מלתא ולא מיפרך להוי רישא דכולהי איפרך דאביי לא איפרך חזייה רבה

ששת אמר לר' עמרם דלמא מפומבדיתא את דמעיילין פולא בקופי דמחטא (ב"מ ל"א) (4) ורב משרשיא מצוה לבנו שטוב לדור באשפה שמלתא מחסיא ולא

עמק שושנים

לאביי דגבה רישא א"ל נחמני פתח ואימא ע"כ ו"כ הגאון בעל באר שבע לכאורה נראה דסבירי להו דעוקר הרים עדיף מסיני דאל"כ קשה למה לא אמרו כל דאמר מלתא דלא ידע חבירו להוי רישא א"ו סברי עוקר הרים עדיף ע"כ ואף דמלינו דטעמא דסיני עדיף משום דהכל צריכין למרי חטי כ' הורה גבר י"ל דהיינו ע"ד שאמרו חז"ל ברישא לגמיר והדר לסבור אבל לענין למנות לרישא ולנשיאות עוקר הרים עדיף למען יוכל להשיב שולחיו דבר ודבר כי לא יאות למנות בראש את אשר לא ידע להשיב ולתרץ מהר לחברייא את אשר ישאלוהו עכ"ל נראה דשניהם כאחד לטוב האמיתי נתכוונו שיבואו ע"י ויכוח בדרך חידוד ומושכלות אל המקום בשלום אך מה שהטעה את הכותב הנ"ל להעלות עלילות על חכמי בבלי ז"ל הוא ששמע משגיאת בבלאי ולא ידע איה מקומו וגם טעמו רחוק ממנו וכ' בנים ולא נים תור ולא תור טעם על שנאתם לדברים אשר אין להם שחר אבל האמת יורה דרכו כמ"ש ביומא ט' ע"ב שאמר ר"ל לרבה בר בר חנה אלהא סנינא לכו פירש"י כל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבא מלשוב לשרות בבית שני כיון שעליתם לחצאין קצת חזון שכינה הי' שם וכולו לא הי' ע"כ וגם פקרותו אינו חדש כי הרשב"א הובא שם בעין יעקב במ"ס סוכה על מה ש"כ שם ודבר קטן זה הויות דאביי ורבא וכ' שם בזה"ל טועי רוח חשבו כי עשיית המצות שאביי ורבא נושאין ונותנין בהם הוא דבר קטן וכו' כל האומר כן נבדל מקהל הגולה ע"ש שהאריך בדברים נפלאים ועל מ"ש בג"מ הויות דאביי ורבא דבר קטן פי' נגד מעשה מרכבה הוא כמ"ש בשם הראב"ד ועיין מ"ש בש"ך בי"ד סי' רמ"ו סק"ו ׃

3) וכן נביא הוא שידע שפלפול של חריפי דפומבדיתא הי' שלא אליבא דאמת אפשר משחרב בהמ"ק וכו' יען שסמך במשענת קנה רצוץ על שקלס ר"י בקידושין ט"ז ע"א אך לא ידע מאי

בהכילי דפומבדיתא (5) הוריות וכו' וכפי הנראה גם המון ישראל שם היו יודעים כבר בד"ת דרכים חרוצים להמלט בגזלתם ואמר אביי לרבא תא ואחוי לך רמאי דפומבדיתא (ב"ב יעו"ש בגזלת הפץ על פי דין (6) ודמיון להם אנשי עיר אחת יש בימינו

עמק שושנים

דקאמר הגמ' שם דהכי איתא ערלה הלכה מאי הלכה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא מדינה עולא א"ר יוחנן הלכה למשה מסיני כ"ו אמרי חרופי דפומבדיתא אין ערלה בחוצה לארץ שלחה רב יהודה קמי' דרי יוחנן שלח לי' כו' וכל האומר אין ערלה בח"ל לא יהא לו נין ונכד וכו' ע"ש וכי מפני חריפותים קללם ר"י והלא גם ר"א הגדול וסייעתו כולהי דס"ל דאין ערלה בח"ל אלא למיגדר מלתא עשה זאת שלא יזלזלו בדבר הל"מ ומה ישיב ע"ת שמצינו במנחות י"ב שא' חריפי דפומבדיתא הקטרה אחר הקטרה ואין פה פוצץ שם לקללם?

4) הוא חלם שלא כדרך הטבע דמעיילי פילא בקופא דמחטא דא' ר"ש דוקא אחריפו דפומבדיתא קאי דלמא אסבי או אאמוראי או אדייני דמנו שם בסנהדרין י"ז או אאינשי בעלמא מהם קאי ואף גם אם אחריפי קאי הא רבא ג"כ מוקי שם כמו שרלה ר"ע לוקים ע"ש ואם אינו גנאי לרבא למה תרבה דופי על החריפו דפומבדיתא.

5) לא ראה או לא ידע מ"ש רש"י שם על מה שאמר רב משרשיא לבנו (בתוך שאר דברים במועלות ודעת) ותיבי אקלקלי דמתא מחסיא ולא תיבי אפדני דפומבדיתא פירש"י שם דמתא מחסיא הוי ת"ח ראוים להוראה ותרבות יפה היה בהם אבל בפומבדיתא לא הוי תרבות מעליא כל כך וכו' ע"כ א"כ לא גרעו בני פומבדיתא רק שלא היו בני תרבות יפה כבני מתא מחסיא והאיך תלה זה בחריפותיהם ומהרש"א בח"א שפ"י בד"א ג"כ לא כן דמה שעל חרפיהם יען משרשיא לבניי שלא לדור בפומבדיתא·

6) לא ידעתי למה ספק כל אמתו על חריפו פומבדיתא ותלה קלקולתם שרמאים היו ע"י חריפת שכלם בד"ת וכי נרשאה

ור"י שקללם אפשר שכיון להם במקום אחר במה שאמר לא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה ב"מ ל"ב (7) כעין רמאי דפומבדיתא (8) ויש לשער מכל זה דרך הלימוד בכלל בישיבת של בבל הי' חרופים אך לא על דרך הישר והאמת, ובזה נבון מאמרים (9) חד מהתם כתרי

עמק שושנים

ונהר פקודא דמוחזקים בגנבים הם ג"כ חריפות שכלם בד"ת הביאם לידי כך דהא אמר רב גידל אמר רב נרשאה נשקיך מני ככיך נהר פקודא לוויך מגלימא שפירא דחזי עלך פומבדיתא לוויך אשני אושפיזך (חולין קכ"ז ע"א) ועוד מ"ש שהמון עם שם היו יודעים כבר בד"ת ואיך בשם המון עם כנה אותם אם יודעים הם בד"ת? ואם דעתו שחכמים הם להרע עליו כי ידוע הלומד תורה לשמה ליראה את ה' ולעבדו לא נכון למועדי רגלו לילך בדרכים אשר לא טובים ויש רבים מעמי הארץ אשר לא נסו לזכות את שכלם בד"ת ובקיאים הם ברמאות כידוע·

7) ועל שיחתו בטילה מג"מ דב"מ דף ל' ע"ב דא"ר"י לא חרבה ירושלים וכו' אין צריך תשובה דאם כפירושו מאי מייתי הש"ס שם ראי' מר"י למה שנאמר למעלה אשר יעשון לפנים משורת הדין דא"ר"י לא חרבה ירושלים כ"ו ולא עבדו לפנים משורת הדין וגם יראה בהדיא מג"מ דב"מ דף פ"ח ע"א דטעה בפשט הגמ' דהכי איתא שם והתניא מפני מה חרבו חניות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (ופירש"י כלומר מה שאסור מדברי חכמים מלאו לא היתר מן התורה) ושם לא נאמר אלא לפטור את עצמו מן המעשר ע"ש·

8) כן שער בנפשו להעתיק הרים ממקומם ולא ידע על מה הטבעו ועתה הקורא הנעים הראת לדעת באלה הדברים שבית עכביש מבטחו כשל בעונו כחו ודבר בעטו אין טוב לא לעזר ולא להועיל וכשל עוזר ונפל עזור·

9) ואל בינתו אל תשען האוהב האמת כי כקש נדף דבריו

מינן, וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מיניהו (כתובות ע"ה א') שהרגל בחריפות וחודש היגדל את שמם בא"י אם רק בדרכי הלימוד הישר של בני א"י הלך ואז עלה גם עליהם בחריצות והשכל — זה ראו דבר קטן הויית אביי ורבא ר"ל הפלפול הרחוק והעצום ולחנם תמהו הקדמונים על זה (10 ועין כ"מ הלכות יסודי תורה סוף פ"ד שבאמת למוד המשניות והבדייתות ופרושם ע"ד ישר הי' עיקר למודם אך הפלפל של אליבא דהלכת רק להדד השכל הי' דבר קטן ומעשה מרכבה הי' דבר גדול וכ"ז לא הניה ר' יוחנן בן זכאי ובעבור שחשב שם

עמק שושנים

וכמון אשר ידפנו הרוח אחריו ותחת הסיגים אביא כסף שמצאתי באוצר נחמד של מהרש"א ז"ל ש"כ בח"א בסנהדרין ריש פ' זה בורר וז"ל וכ"ל אביי דקאמר התם (בכתובות) וחד מינייהו וכו' יליף מקרא דמייתי לעיל מיני' ולציון יאמר איש ואיש יולד בה דדרים יתירא דאיש התם לאיש א' שיולד שם עדיף כ"ב איש מינן ובא רבא לומר דלאו משום דהם עצומים מצד טבעם מוכנים יותר לחכמה מינן אלא משום אוירא דא"י מחכים טפי דהא ר' ירמי' כי הוי הכא לא הוי ידע מאי דקאמרי רבנן כ"ו וכי סליק להתם א' בבלאי טפשאי דאוירא דאי' מחכים כו' ע"ש שהאריך בטוב טעם ודעת׳

10) פה עשה ציון אל המקום שדשו בו רבים כבר ואמר בלבו הנגע נראה לי בבית לכל מראה עיני הכהן והסגירו (ולא גילה על מה) אך משפטי כהן לדק ככהני בני דוד אשר שמרו דעת יבקשו תורה מפיו והוא ראה ודרש וחקר וטהר את הבית ביד החזקה וידו נטו"י לפקוח עינים עורות וידרך את המשם כעור באפלה לכבוד נורא עלילה וזו מצאתי בס' סדר למשנה מהגאון מוה' וואלף באסקוויץ זצ"ל ש"כ על מה ש"כ הר"מ פ"ד מה"ל ס"ת ה' י"ג ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס

ג"כ שלא הניח מקרא משנה וגמרה הלכות וברייתות דקדוק תורה וכו' הוכרחו לפרש שם דבר גדל על ענין אחר זולת הנזכר — ודבר קטן ופירשוהו מעשה מרכבה יובן דבר קטן שא"כ איננו גמרא סתם שכבר נזכרה שם גם לא קטנה היא — אלא הפלפול ויש רא"י קצת שמלת הוויות הינחה אצלם רק על פלפול עצום ממאמר רבא (תענית כ"ד ע"ב) כי הוה מטי רב יהודה בעקצין אמר הוויית (11) דרב ושמואל

עמק שושנים

מלא מי שנתמלא כריסו לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות (ואעפ"י שדבריהם אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי חכמים דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הויות דאביי ורבא, אעפ"י כן ראוין הן להקדימן ע"כ וכו' הוא ז"ל ואני אומר שאינו ראוי לטייל וכו' ואני אומר כי מלאך ה' צבאות הוא רבינו ז"ל והדברים ראוים אליו כאשר עינינו רואות יום יום ולמשמע אוזן דאבה נפשנו דע"י ההשתדלות והעסק בחכמתו טרם מלא כריסו בש"ס ופוסקים רבה המכשלה תחת ידם ורבים יכשלו וילכו מדחי אל דחי לא כן התורה מגינה ומצלי וכל רע לא תאונה אל העוסקים ומשתדלים כל ימיהם בש"ס ופוסקים באמת ועיין לעיל פ"ב הלכה ב' מ"ש בס"ד ידוע מ"ש הראב"ד ז"ל בפירושו לס' יצירה פ"א משנה ט' ח"ו שיהי' שיכוין לזה הר"מ ז"ל ומי קם בגאונים כמוהו אמנם כל דבריו בראשי פרקים מובנים למי שקבל סודות ה' מפה אל פה עכ"ל חזי מאן גברא רבה קמסהיד על דברי רבינו וטובא מיסהד סהיד כי הי' מופלג בחכמת הקבלה וחכמת הפילוסופיא כנראה מפירושו שם כי בשתים יתאחז בשתי אלה ומכאן אתה דן על כל מה שהתלוננו הבאים אחריו על רבינו ז"ל על מ"ש בספרו מורה נבוכים ובספר המדע ועיין מ"ש מרן בכ"מ ד"ה וכתב הר"ן דבר קטן וכו' ולפי האמור בשם הראב"ד ז"ל אין צורך לרבינו לתפלתנו וה' הטוב יכפר בעד המושך למי שאין בו כי לדקות אשר ישר יחזו פניו ע"כ.

11) זה פרי גודל לבבו שלא די שאמר על דאביי ורבא

חזינא הכא (ר"ל יגיעותם ופלפולם) ואנן מתנינן בעקצין י"ג מתיבתא כו' ויתכן שבימי אביי ורבא החל הפלפול להתגבר ונודע פלפולם הרבה בש"ס גם לא למדו בימי רב יהודה רק סדר נזיקין (12) הצריך להם לדיני ראשי גליות שהיו תקיפים אצל המלך ולא בשאר סדרים ואלו אביי ורבא למדו גם סדר קדשים וגם מ"ס עוקצין (13) תענית שם וברכות כ"א רק למצוא בעייות הדשות מפלפולם ובריש זבחים נראה בעליל דרכי רבא בקושי' ותירוצם מחודדים ומובאים ממרחק עיי' ב"מ ל"ו ב' אמר אביי ורבא לדידך וכו' האי דאיתבי' ר"א בר ממל ל"ר אמי ועיי"ש דרך חדש בפלפול להבי ראי' מפלפולי

עמק שושנים

שהיו פלפולים שלא על דרך הישר כי גם שלח ידיו לדבר ברב ושמואל בזה שאמר רב יהודה הויות דרב ושמואל חזינא הכא כוונתו שלא ניחא לר' יהודה ביגיעתם ופלפולם אבל לא לאמת כיון בדעתו כי לפי הנראה מש"ס שם לא השיג רב יהודה לעומק גדול של רב ושמואל ולכן אמר רבה אנן עדיפינן מינייהו דמתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ועוד שגם ר"י שהי' מרא דארעא דישראל כ' לרב לקדם רבינו שבבבל וגם כי נח נפשי' דרב כי ג"כ לשמואל לקדם רבינו שבבבל (חולין נ"ה ע"ב) עיי"ש היטב ולא ככותב הזה שאמר שאכתי בבלאי מבוזים היו בעיני חכמי א"י.

12) לא ידע דברי המהרש"א בח"א ברכות פ"ג שכתב דרב יהודה אזיל לשטתו דאמר ב"פ המניח מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין ע"כ לכן הי' עיקר למודם בסדר נזיקין אבל בשאר סדרים אף שלמדו ג"כ בהם לא הי' גדולים כ"כ וכמ"ש רש"י בתעניות שם והכותב טח עיניו מראות בדברי המפרשים·

13) לא ידעתי האיך איש אשר עיניו בראשו יאמר זה דהא לא נמצא תמי' בכל הש"ס שלא מלינו מחלוקת ומימרא דאביי

זולתו ומקושיותם וזה קצת מדרך בעלי תוס' ושם אמרי אביי ורבא כל אחד על הוראות חברו (14) כל דיינו דדאין הכא לאו דיינא הוא תראה משם עד היכן הבואו החידוד שיוכלו לאמור כן כל אחד על הוראות חבירו בטעמים ותחבולות וגם אצל הרבה מבני בבל הי' לימוד ישיבתן לבזיון (15) ולומד א"י חשוב (16) כ"ר זירא שעלה לא"י וצם מאה תעניות

עמק שושנים

ורבא ומי שאמר זה לא ידע מאי דקאמר אביי בנדרים מ"א ע"א נקטינן אין עני אלא בדעת.

14) והאי דקאמר כל דיינא וכו' משמ"י דרבה והוא רבו של אביי כמ"ש בסוף הוריות לכן ליפר ולקיים לרבו אומר כן אמר אביי כל דיינא וכו' ולכך נמו נקט הגמ' בפי' אביי תחלה אף שסיים ברבא ודרך הש"ס במאי דסיים פתח וכאן נטה מדרך זה מטעם הנ"ל והואיל שנקט אביי בלישני' כך צריך רבא ג"כ לומר כן שלא יאמרו שהוא טעה בדבר כיון דהוא לאו תלמיד דרבה כ"א תלמוד של ר' יוסף הי' ע"ש וח"ו שיעלה על דעת נורבא מרבנן דכוונתו הי' לבזות איש את רעהו וגם איש אל יאמר כן רק אשר בזדון לבו רצה לבזות חכמי האמת בעיני המון עם ודי קצף ובזיון.

15) יען ששונה דבר אי הרבה פעמים, ולא כן אנכי כי חשוך מילין אוכל, כי רבר שפתים אך למחסור.

16) ומה שפירש"י בב"מ על שר' זירא צם דלישתכח ג"מ דבבלאה ג"מ שלנו י"ל על אותו הזמן קאמר שבדורו של ר"ז הוא דסליק לא"י ללמוד תורה מר"י ובעת ההיא רבו המחלוקת בין חכמי בבלי ועדיין לא נשלם התלמוד בבלי שחברה ר"א שהי' די דורות אחר ר"י ואלו ראה ר' זירא מה גדלה כח ר"א ורבינא שסידרו כל המחלוקות ודעות חכמי הנ"ל ויישבו דבר ודבר על אופניו בודאי ברך ברוך חכם הרזים וזה ש"כ רש"י ג"מ שלנו ר"ל מה שהי' באותו הזמן בפי החכמים דעת שונות מאז שלא

דלשתכח תלמודה בבלאת מיני' (ב"מ פה"א) (17) דאמר ר' אוירא דא"י מחכים [(ב"ב קנח"ב) וכלימי עני רעים זה בעלי תלמוד ור"י קראום בבלאי תפשאי (כתובות שם ופסחים לד"ב) ובסדר הדורות חשב ש"ר אבין אמר כן על ר' ירמי' וליתא אלא להיפך וכן קראום ר' זירא רבו על עניני מאכלם (ריש פ' דנדרים) ובמחשכים הושיבני זו תלמידי' של בבל (18) (סנהדרין כ"ד א') ומשום דיתבא בארעא דחשיכה אמריתו מילי דחשיכה פסחים מ"ד ומשנאתו למודים רחוקים כאלה הונח' לריב בעלי כתמ"ד והושיבם במבוכה ע"י בעייות רחוקות חדשות ובלתי מצויות ולרוב את רבו ר' זירא (ועיין גיטין מ"ד א' נזיר נ"א ועיי"ש ב"ק נ"ח א' וקי"ט ב' זבחים ז' א' י"ט א' ונ"ד

עמק שושנים

בררו איזה דרך שילכו בו ודבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו וכמ"ש הריטב"א בחגיגה שם מיהו לאו בכל הדורות ה"י אלא בימי רבה ורב יוסף, אביי ורבא כו' אבל אח"כ נתגברה התורה בבבל כ"ש בימי רב אשי דאמרינן מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד וסיים שם וחיים הם למוצאיהם, ע"ש ועוד שבזמן ר' זירא אפשר שבלא"ה אינם בני בינה עיי' כמ"ש בביצה כ"ב א"ר זירא הני בבלאי טפשאי כו' אך נ"ל דעל המון עם קאי כמ"ש במכות כ"ב ע"ב א"ר כמה טפשאי שאר אינשי כו' ופירש"י שם כמה שוטים שאר בני אדם ועיין בנדרים שהובא שם הנ"ל.

17) ומב"ב קנ"ח סתירה לדבריו דהא אביי א' שם טעמו על מה הדר ר"י אחר שבא לא"י ואם אוירא דא"י מחכים את ר"ז והלא אביי הי' בבבל וידע הטעם מפני מה הדר ר' זירא'

18) אחר כל הראיות הנ"ל מובן בעצמו דהא דקאמר בש"ס זו תלמודא על הדרך הלימוד שהי' אז בבבל קאי שלא היו

א' מנחות ע"ו א' חולין י"ז א' וע"א ופירש"י (19 דרוש וקבל שכר ושם שלהי מסכת בעי' זרה· מאד וכן ירושלמי ריש פ"ז דשבת וריש גיטין שם בעי חדשה וגדולה ולפעמים הטריח את ר' זירא הרבה ושאלו במלבוש שבת הכי מאי ואמר לי' אסור הכי מאי וכו' (20) שבת קמ"ז ע' א' ובעי מניא ואיתביה הרבה פעמים בבת אחת עד שלש פעמים הוכרח ר' זירא להשיבו הדרי' בי (21) (בבא קמא י"ט א' וב') והרחיק כל כך עד שרצה להביא את רבי זירא לידי גיחוך

עמק שושנים

נוחין זה בזה בהלכה וכמ"ש המהרש"א וע"ז נאמר במחשכים הושיבני ולא על תלמוד בבלי בכללה שזה קיבוץ רבינא ור"א והם בירדו האוכל מן הפסולת כנ"ל ועד"ז שצם ר"ז דלשתכח תלמודא דבבלי היינו ג"כ הסיגנין·

19) מ"ש מפרשי' דרוש וקבל שכר פה או שלבש בטלית שאינו שלו או שלא ידע מה ש"כ הרא"ש שם דנ"ת לדינא ע"ש ועיין מ"ש בנודע ביהודה ח"ב בי"ד שאלה ס"ג וגם מ"ש בס' הורה גבר בהוריות דף י"א ע"ב ד"ה כגון אני כו' ותראה שחכמים הנ"ל יגעו למצוא חפצם בתורת ה' תמימה ולברר האמת והאמונה ולא ככת שזכרתי למעלה שרצו להוריד כבוד חז"ל אם לא יבינו עתיקת דבריהם והשליכו אחר גווס לדברי הקדושים וכלו בהבל ימיהם ואותנו יציל ה' מכל שגיאות וציון·

20) ומשבת קמ"ז ל"ק מידי דר"ז רצה להבין ד"ת על בוריו לכן שאל ב' פ' וכי לא מצינו כזאת עוד בימינו בתלמוד ותיק ששאל את רבו כמה פעמים בכל חכמה ומדע כדי להבין להורות אחרים ולא עלה על דעת המשכיל שדרך זה לא טוב·

21) שלש פעמים השיב ר' זירא לר' ירמי' הדרי בי ונגלו אינו צריך להשיב רק פעם א' אם יראת ה' בלבבו צריך להדר מהכל כמו שהדר בתקנת מכתבו הבהרת (ב"ח ג' מכרם חמד מכתב ג' ע"ש) וכי גנאי לתלמיד שמחכים את רבו לברר עד

ולא גחך (נדה ל"ג א') (22) והיא בעצמו שתק לפעמים בעת ישבו לפני ר' זירא ושאלו ע"ז והשיבו תפילין מנחנא (23) (ברכות ל"ב) ולפעמים הי' ממהר לקום מלמודו להתפלל וקרא ר' זירא עליו מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה (שבת י"א) (24) והורגל ר' זירא להוכיחו על שמפקפק ומהרהר בדברי' ושעורי חכמי' ואי לא אמינא לך ברי לא תהרהר

עמק שושנים

שהביאו אל דברי האמת והיושר וכי גנאי לרבו שהודה על האמת והלא אמר רבי הרבה תורה למדתי וכו' ומתלמידי יותר מכלם (תענית ז') ע"ש מה שפי'.

22) תמורת ראיותיו מגלה להלעיג ע"ד חז"ל מאמר ראב"י שם שהביאו לידי גיחוך ה"ל לפרש או לתרץ אם יכולת בידו או בראשו להסיר קושית האחרונים והם הב"ש בא"ע סימן ל"ז ס"ק ב' וחמיו הגאון בעל המחבר אבני המלואים שם ס"ק ב' ומה שמשתומם על שהביאו לידי גיחוך קרי בי' ווידע שרצה לנסות את רבו מפני שראה שבקיום המצוה בדת. טובא אם גם בל"ז ישחוק ועיי"ש כמ"ש בנדרים נ' ע"ב א"ל רבי לבר קפרא לא תבדיחון ויהיבנא לך ארבעין גרוי חיטי.

23) ועל שצחק ר"י ואמר תפילין מנחנא כ' רבינו יונה וז"ל שמחות מצות אני שמח כי חולה הייתי במעי ולא יכולתי להניח תפילין זה כמה ימים וכו' ועכשיו שנתרפאתי אני שמח בקיום המצוה מתוך חפצי בה מפי הרב מורי נרו עכ"ל והכותב בעיון יעקב כ' וז"ל ואפשר שרמז באומרו תפילין מנחנא והיא כי כל הולך בדרך תמים צריך שיהי' שמח בחלקו במה שרודף אחר השלמות ולא יקרא שלם בתכלית עד שיגיע לזה ר"ל שיפעול כל פעולה טובה בששון ובשמחה כמו שאמר המשורר נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה כ"ו עיי"ש באמריו טהורות.

24) מהג"ל יראה להר"י דבק נפשו בתכלית השלימות והתנהג בחסידות כראשונים ששוהין שעה א' קודם זמן התפלה

בשעורי דרבנן (25) (ר"ה י"ג א') (26) וסוטה ט"ו ק"ל ועיין ברשי שם ובתו' שם ועל בעיא אחת רחוקה ומצימצמה מאוד ברגל אחת של יונה תוך נ' אמות ורגלו אחת חוץ לנ' (27) הוציאוהו מבהמ"ד (ב"ב כ"ג א') ולא הכניסוהו רק אחר שהראה להם ענותנותו נגדם באגרת שכתב להם אינו כדאי ששלחתם לי (28) שם

עמק שושנים

לחשוב ברוממות הבורא לידע לפני מי הוא יעמוד ואח"כ התפלל לכן מתחבר הוא לקום מלימודו דזמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד ור"ז שעלה במדרגה שתורתו אומנתו וכל לימודו הי' לכוין את הלכה לש"ש ומסקינן מותר להתפלל מתוך דבר הלכה לכן קרא עליו מקרא זה להורות שמתוך לימוד תורה יבוא להכרת רוממות השי"ת לכן הרי"ף הוסיף מן דליי אחר הז' מעשה דרי' ור"ז ודוקא מי שתורתו אומנתו ע"ש ועיין מ"ש הריף בח"א שם·

25) מה טוב ומה נאה אם כל איש מקבל תוכחת מוסר ממורו כמו ר"י מר"ז ומתי למד ר"י את זאת כיון שראה שרבו הודה על האמת (כנ"ל בציון 21) גם הוא לקח מוסר מרבו ועוד זאת יתירה ע"ז לא לבד שלא השיב יותר דבר על דברי רבו אלא הוא הגה והשכיל והבין דבר והביא ראי' לדברי רבו וחזר מדבריו בהדי' כמ"ש הדר אר"י לאו מלתא היא דאמר ע"ש מי יתן והי' לבב כל בני אמונתנו בדרך הזה ליראה את ה' ומדוע במלאכי תורה שם תהלה על לא דבר·

26) אלו הוי ראה דברי התוספתא פ"א דסוטה הי' כתב דברים אחרים גם לא ראה דברי משנה למלך פי"א מה"ל טומאת צרעת ד"ה ודע ש"כ ר"ע ריש פ' י"ד דנגעים ע"ש·

27) כל מה שעלה בדעתו הי' כתב ולא אזן וחקר אם אמת או שקר הוא והלא בתוס' שם מפורש בהדי' דבע"י דר"י לא בדרך רחוקה ומצומצמה הי' כמ"ש הנ"ל וז"ל התוס' ד"ה ועל אין לפרש משום דבעי מלתא דלא שכיחא כלל דהא אשכחנא דמתני' נמי בכה"ג איירי כו' ונראה לר"ת כו' ע"ש·

(קמ"ה ב') ומכל דהנראה שכל ימיו היתה שנאת חכמים רבו נגדו ומשום שא' ר' פנחס דסבר כרב' ירמיא אמר לי' ר' יוסי חזור כך ואי לאו בתבנא עליך זקן ממרא (ירושלמי פרק י' דיבמות) (29) וכשבקש בעת צרה — מנורת כסף מר' יעקב בר בון אמר עליו ר' יעקב עדיין לא שב ירמי' מרעותו (ירושלמי פ"ג דמועד קטן) ובדפוס חדשים אית' ר' ירמי' אבן בדפוס קראקי הישן ובבי' על טי"ד סי' שלד' וגירס' ירמי' בלי ר' ובקש ר' יעקב לנדותו שם (30) ובעל שדה יהושע הבין שם שר' ירמי' — בקש לנדות לר' יעקב

עמק שושנים

28) כל מי שיש מוח בקדקדו יראה שסקר ענה בדברי חז"ל במ"ש שמחמת ענותנותו של ר"י הכניסוהו לבהמ"ד אלא הטעם שהודה בתקנת חכמים וכמו שפירש"י שם העליהו שהשיב להם כהוגן.

29) שנאתו תעורר מדנים וקלקל שורת הדין ולא שנאת חז"ל והלא מצינו בירושלמי דדמאי רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח לר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש ר' ובית דינו התירו את השמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל לרב אכול או אנא כתיב עליך זקן ממרא כו' ע"ש וכי שנאה הי' בין רב ושמואל והלא כבד שמואל את רב וקראוהו אבא ורב גדול משמואל הי' אלא במקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב.

30) הגה ברוחו נגד הגאון בעל שדה יהושע והלא כה הובא דברי הירושלמי פ' אלו מגלחין במשנה למלך רפ"ז מה"ל ת"ת גרסינן ביומי דר' ירמי' אתא עקא על טבריא שלח בעי מנרתא דכספא גבי ר"י בר בון שלח א"ל עדיין לא שב ירמי' מרעתו ובקש לנדותו והוי ר' חייא ברי' דר' עטישא יתיב תמן אמר שמעתי שאין מנדין זקן אף וכו' ע"כ וכ' המ"ל וזהו כוונת הירושלמי דר"י רצה לנדותו לר' יעקב לפי שבזהו ואמר עדיין לא שב ירמי' מרעתו ור"ח השיב לו דודאי כל שהוא לכבוד זקן מנדין

וליתא שמלת זקן מוסיב שם על ר' ירמי' והוא הורא כבר לר' הנא ברי' דרי' עטישא דיתיב קמי דר' יעקב (31) ובירושלמי פ"ג דסנהדרין הלכה ג' ר' ירמי' הוי יתיב ומצטער אפשר מקבלין עדות שלא בפני בעל דין וכו' ע"כ חממית דעת' דרבנן ובבעל העיטור דף ל"א א' — הגירס' באותה שע' אמר חמית דעתי' דרבנן נראה לי פירושו משום דבבבלי קכ"ב ע' א' ספרו שחייבו הב"ד לר' ירמי' מפני שלא רצה לקבל עדות לזכותו נגד היתומים דהוא כשלא בפני בעל דין וכאן חייבוהו להפוך משום דמקבלין מכל זה ראה שהלכו עמו בתענות עפי' השנאה שבניהם מכבר באותה שעה אמר חמית דעתי דרבנן כלומר רואה אנוכי שכל כונתם להרע לי ונראה לי עוד שמפני שהי' חריף ומחודד רק השתמש בשכלו לרוב להדאות להם זרות הפלפול ולא ע"ד האמת ואליבא דהלכתא קרא

עמק שושנים

זקן כו' ע"ש שהאריך והגאון בעל סדר למשנה כי שם כמש"כ על האי מעשה בירושלמי אחר ביאורו באריכות ושפיר השיב ר' ירמי' כו' ת"ח דעלמא שסרח מותר לנדותו ושפור עבידנא במה שרצותו לנדות לר"י בר בון לא נשיא ולא אב"ד הוא כו' ע"ש וכ"כ הבי' בי"ד סי' של"ד עמ"ש הטור וז"ל ירושלמי זקן שניד' לצורך עצמו אפילו כהלכה אינו נידוי וכי אבי העזרי ולא ידענא מה פירושא דהא מנדין לכבוד הרב כו' ע"כ נראה פי' ההיא דמייתי התם בירושלמי סמוך למימרא זו ביומי דרי' ירמי' וכו' על ובקש לנדותו כנ"ל והתם ודאי כהלכה הי' מנדה על שבזהו ולצורך עצמו הי' דכשיתר לו יתן לו ההיא מגרתא כדי להגלל בה מההיא עקא עכ"ל בי' מכל זה נראה שדברי בעל שדה יהושע אמת ויפה הם ובהנס השיג עליו׃

31) הוא הורא מאנה על פסק חז"ל ולא ראה מ"ש הר"ן שם וז"ל ולענין הלכה קיי"ל כשומכום מורא"י הגאי עובדא דבר

עליו ר' זריקא כשאמר דבר נאה והדרך צלח וחכם על דבר אמת (32) (מנחות פ"ח ב' ר"ל זה הוא הדרך ופארך כשתטריה שכלך המחודד להשיב דבר אמת לא רק לנצחון ולהתול ומצאנו עוד אדם גדול מא"י ששנא מאוד למוד הבבליא וגסות רוחם על פלפולם והוא ר' יוחנן מאמר עלים (33) היא בבל זכתה ללמוד ולא זכתה ללמד (סנהדרין כ"ד א') ובבל בלילה

עמק שושנים

אמוהי דרב ירמי' דעבדו עובדא כסומכוס ופירשו טעמא דאין מקבלין עדים שלא בפני בעל הדין וקיימ"ל דמעשה רב כו' ע"כ ועמ"ש תוס' בערכין כ"ב ע"ב ד"ה א' רב אשי ותראה שהכותב הנ"ל עונה דברים מלבו אשר אין ראוים לאומרם לפני בר בי רב דחד יומא.

32) דומה הכתוב הנ"ל כמי שלא ראה רק בעין אחת שכל קו' היו מצד א' כי לא ידע מה שיש להשיבו ממקום אחר והלא הכי איתא בשבת ס"ג ע"א א"ר ירמי' אר' אליעזר שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה הקב"ה מצליח להם שנאמר והדרך צלח אל תקרי והדרך אלא וחדדך ולא עוד אלא שעולין לגדולה שנאמר צלח ורכב יכול אפילו שלא לשמה ת"ל על דבר אמת יכול אפילו הגיס דעתו ת"ל וענוה צדק ואם עושין כן זוכין לתורה שנתנה בימין שנאמר ותורתך נוראות ימינך ע"כ יראה שלא ע"ד זרות הי' הפלפול של ר"י שנאה דורש ונאה מקיים וע"ז קרא עליו ר' זריקא מקרא זה וכמ"ש שם במנחות דקא קשי' רבי חגי לוג למה נמשח והשיב ר"ש ברבי שבו הי' מחלק חצי לוג שמן לכל נר ונר אמר לו נר ישראל כך הי' (שקילסו שיפה השיבו) וגם ממימרא אחרת שאמר ר"י שם בשבת נראה שכל יגיעתו הי' מאז ע"ד האמת דא' שם שני ת"ח הנוחין זה לזה בהלכה (נושאין ונותנין בה בנחת רוח מתעסקין כדי שילמדו זה מזה) הקב"ה מקשיב להן שנאמר אז נדברו יראי ה' וכו' ע"ש.

33) יען שנעלם ממנו דברי רש"י בפסחים פ"ז ע"א לכן לא ידע פי' בדבריו בסנהדרין כ"ד דשם קיצר בדבריו וז"ל רש"י

במקרא בלילה במשנה בלילה — בתלמוד ושם ור"ל לגנאי שבלולים ומבולבלים הם בבל למודים הן במקרא הן במשנה הן בתלמוד (34) לא כפירש תו' שם —

עמק שושנים

בפסחים שם זו עילם שהי' בה דניאל וכו' וזכה ללמוד ולא הרביץ תורה בישראל אבל בבל גדלה עזרא הסופר דכתיב הוא הכין לבבו לדרוש בתורת ה' וללמד חוק ומשפט בישראל עכ"ל׳

34) מראשית דבריו ועד הנה ראיתי שגדול הוא בעיניו לדחות פי' גאוני ארץ הראשונים בעלי התוס' וכדומה להם כחפצו ובחר בפי' שונים לחוקים מאד ועליו אני אומר עזב מקור מים חיים לחצוב לו בורות נשברים ולהחזיק דברי התוס' הנ"ל אציע לפניך מה מ"ש הגאון בעל עץ חיים בהקדמה בדרכי המשנה והי' בימי רבי ג"כ גמרא שעיקרה פלפול על הדינין כדאמרינן שבקו מתני' ואזלו בתר הש"ס אלא שלא היו הסוגיות סדורות והדברים בהוייתן כמו בחבור הירושלמי ובבלי ולהיות הבבלי האחרון ומבואר יותר שבקו כולי עלמא ירושלמי ואזלי בתר בבלי שלשון ירושלמי הוא משונה הרבה ונראה שבכונה רצו לכתוב לשון מגומגם וראי' דאיתא התם בסוף דמאי הלכה ז' וכו' א"ר זירא דברי חכמים והדותם הרי שהיו מדברים דרך חדות לכתחלה ולא שהיו חסרים ידיעת לשון הקודש בפרט ר' יוחנן שראינו לשונו בכמה מקומות צח ונקי ודעת שפתיו ברור מללו ואפשר היה זה כדי לחבב התורה על לומדה ותהי' יקרה בעיני שעמלו בה ולא השיגו ההלכות בסקירה אחת כו' ויהי' הדברים אמורים במדה במשקל ובמשורה והבבלי מפרש יותר וכו' וכדי שיהא שלם חבור זה בתכלית השלמות, הביאו כמה מאמרים בדברי אגדות המושכין לב של אדם ומדריכים אותו לעשות רצון אבינו שבשמים גם הביאו כמה סגולות רפואות כ"ו כדי שיהא החבור כולל כל מיני חכמה וסגולת מלאכים על דרך תורת ה' תמימה כלולה ומעוטרת בכל מיני יופי עכ"ל ומזה נראה שדברי תוס' מיוסדים על אדני אמת ואחר שקנאתי קנאת ה' צבאות ולהחזיק כבוד חז"ל, במנוחתם אעלה קרבן תודה לאל במזבח עולת שמואל וזה שראיתי בחבור הנחמד מאד מו"ה הרב הגאון מהרש"ל קוידערס ז"ל ראב"ד דק"ק פראג בספר תשובת עולת שמואל סימן טוב וז"ל נראה דלימוד הג"ת

לשבח שתלמוד בבלי בלל מכלם שהרי גם הירושלמי
וכל הברייתות והספרי בלולים · —

עמק שושנים

עולה על כולנה מלבד שכמה מילי תילין של הלכות שחידשו האמוראים מסדרי הג"מ ופירושם שונים על המשנה שלא נזכרו במפרשים שלא יגיע האדם אליהן זולת לימוד הג"מ נוסף על זה מוסר השכל ומדות ישרות משלים ומליצות מובאים בדברי אגדה בפז לא יסולה ועליהו לא יביל לא יצא מפיהם דבר לריק והדברים אשר לפי פשוטן נראים מחוסרי הבנה ומכחישים החושי' העומד עליהם בעין חקירתו יבין ויביט מעלומות חכמה כפלים לתוש"י ולידיעות רמות עיין בהקדמת הרמב"ם לפרק כל ישראל במס' סנהדרין (ואם תשאל מדוע דברו חז"ל בחידות ולא במראה עיין ע"ז הרמב"ם בספרו המורה זאת היתה להם שלא יהי' יד הכל משתמשין בידיעות הנשגבות וכבוד אלקים הסתר דבר ועיין עוד בספר נפולת יודא דרוש י"ג טעמים שונים וסוף דבריו כי את אשר יאהב האדם בחבה יתירה הוא הדבר אשר ייגע מאד בהשגחתו כאהבת אדם לבנים העד על זה ומלך חבובו ישאר בזכרונו תמיד כו' עיין עליו ותמלא מנוח ע"כ דפח"ת אחר שהראיתיך קורא הנעים כל השגותי בראיות ברורות על בעל שי"ר (הכותב מכתב כ"ג מכרם חמד ח"א הנ"ל) אחת לאחת והיו לאחדים בידך אציע לפניך מפסיעתו על שתי סעיפים שבמכתב ג' מכ"ח ח"ג נסג אחור לחזור מדבריו הראשונים אבל בוש ולא הודה כ"א במקצת והוחזק כפרן והלא דבריו (בכ"ח ח"ג מ"ג) האחרונים אגרת אחת כתבתי לפני אחת עשרה שנה בלאט כאשר ידבר איש אל רעהו במכתב חתום מבלי משוב אז מאומה כי תראה אור זרחה עליו השמש זה ארבע שנים (כרם חמד ח"א מכתב כ"ג החלה זה ימים להרגיז לומדים ממושבותם ומה תכונת האגרת ההיא? ובמה נתתי את עטי לחטוא? כ"ו הראיתי כי כבר רבותינו התלמידים ז"ל הרחיקו פלפול כזה והוא הסב קצת שנאה מחכמי א"י נגד איזה חכמים בבליים כי זה כל סעיף אשמתו וזה כל פרי חטאתי כו' ע"ש".

לכן יאמרו המושלים כגנב הנמצא במחתרת
יחפוץ לבל יזרח עליו החרס
כן הבוחר השקר מאמת
יענש וזרח עליו השמש ונמס׃

את כל אלה שעשיתי
רק לתועלת רצוי׳ כונתי
לבדר אמיתית הדבר
ולהזיר התבן מבר׃

אבטח במרומים שהדי, כי לא לכבודי, ולא לשאר תועלתי, אחר אחרים רדפתי, רק שיועילו אמרי שיסירו החכמים בעיניהם כל פרי חטאתם ולא לריק יגעתי ואתפלל בעד שלותם׃

ואלה שמות האנשים מכובדים אשר תמכו ידי המחבר׳

ק״ק פראג׳

*) הרבני המופלג החכם הכולל המפורסם בכל חכמה ומדע
אבן טוב המאיר בכל מדינות עורופא דאקטאר יוליוס
פירסט פראפעססאר בעיר לייפציג׳
הקצין הנכבד המפורסם מהור״ר לעאן, עדלער פאן לעאן 2.
ה״ה מהו׳ ליב דראבילער׳
ה״ה מהו׳ ליב ירושלמי׳
ה״ה מהו׳ שלמה ירושלמי׳
הרבני מהו׳ קאפל פרענקעל׳
ה״ה כ״ה הירש לימן׳
„ אמיר ווילהאטין.
„ דוד לאפפערט.
„ אמיר טויסיק.
„ מענדעל ווינטערניטץ.
ה׳ כ״ה שמעון זעקעלעס׳
העדר אמרקוס זיידלער׳

עיר ברין׳

ה״ה מהו׳ א. ב. גמאפערץ׃
ה״ה כ״ה פייבל גומפערץ׳
הבחור כ״ה אליעזר בריסקער.
ה״ה מהו׳ אלק טמך רה״ק דק״ק נ״ש.
הרבני מהו׳ שמואל אטה פיילבאגען.
הרבני מהו׳ חיים אלטענשטיין׳
הבחיר כ״ה אמיר טניראאן.

---

*) בעברו דרך פס׳

ק"ק פעסט׳

ה"ה מהו׳ ראובן וואדיאַנער׳
〃 〃 תייא קאַדיש׳
〃 〃 הירש לעווי׳
הערר לעמן פאללאק.
〃 פייט זינגער׳
〃 דאקטאר טוריאווער.
〃 פנחס יידל דאקטאר יאַקאַבעוויטש׳
ה"ה מהו׳ יעקב הירש קאססאוויטן׳
ה"ה כ"ה יעקב הערלקאַ׳
〃 〃 אילך ברייער׳
ה"ה מהו׳ אילך הערלקאַ.
הערר דאקטאר לובלין.
〃 דאקטאר הויזער׳
〃 דאקטאר גאלדבערגער.
〃 דאקטאר סאפיר.
〃 דאקטאר קאהן.
ה"ה כ"ה וואלף אַבעלעס׳
הערר אנטהיאַס טפיטלער.
〃 א. מַ. וויס.
〃 איגנאַטץ שטערן׳
〃 דאקטאר שלעזינגער.
〃 דאקטאר גראס׳
〃 דאקטאר פעטעל׳
〃 קונעוואַלד.
〃 לאַנדויער.
הבחור כ"ה אנריטן דייטש׳
כ"ה יעקב ליב ברין׳
הערר פאנלין.

זכרון תודה להבחור המופלא כ"ה מענדל ראָזענבוים
אשר תָמך ידי המחבר׳

